5E MODELI ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARINI TAYYORLASHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH

Jumanazarova Zaxro Berdiyor qizi
GDPI, Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4 -kurs bakalavri
Elektron manzil: zahrojumanazarova6@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda 5E modeli (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate) asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini tayyorlashda xorijiy tajribalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari ko‘rib chiqilgan. AQSh, Finlandiya va Janubiy Koreya tajribalari tahlil qilinib, O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari baholangan.

Kalit so‘zlar: 5E modeli, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, xorijiy tajriba, uzluksiz ta'lim, malakali mutaxassis.

Annotation: This thesis examines the theoretical and practical aspects of using foreign experience in training preschool educators based on the 5E model (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate). The educational practices of the United States, Finland, and South Korea are analyzed, and their applicability in the context of Uzbekistan is evaluated.

Keywords: 5E model, preschool education, educator, foreign experience, lifelong education, qualified specialist.

Аннотация: В данном тезисе рассматриваются теоретические и практические аспекты использования зарубежного опыта в подготовке воспитателей дошкольных образовательных организаций на основе модели 5E (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate). Проанализирован опыт США, Финляндии и Южной Кореи, а также оценены возможности его применения в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: модель 5E, дошкольное образование, воспитатель, зарубежный опыт, непрерывное образование, квалифицированный специалист.

Bugungi kunda O‘zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim bosqichi esa shaxs rivojlanishining poydevori sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2030-yilgacha bo‘lgan davrda maktabgacha ta'lim qamrovini 80 foizga yetkazish vazifasi qo‘yilgani bu sohaga bo‘lgan e'tiborning yorqin dalilidir [1]. Bunday sharoitda malakali tarbiyachilarni tayyorlash muammosi dolzarb masalaga aylanib bormoqda. 5E didaktik modeli zamonaviy pedagogikada samarali deb tan olingan bo‘lib, tarbiyachilarni kasbiy tayyorlash jarayonida ham muvaffaqiyatli qo‘llanilishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi va natijalar. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy va empirik metodlardan foydalanildi. Xorijiy adabiyotlar va ilg‘or pedagogik tajribalar o‘rganildi. 5E modelining maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlashga tatbiq etilishi quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

- **Jalb etish (Engage):** Tarbiyachida kasbiy motivatsiyani shakllantirish, bolalarning yosh xususiyatlariga qiziqishni uyg‘otish.
- **O‘rganish (Explore):** Amaliyot mashg‘ulotlari, kuzatish va eksperimentlar orqali bilim va ko‘nikmalarni mustaqil egallash.
- **Tushuntirish (Explain):** Nazariy bilimlarni tizimlashtirish, pedagogik texnologiyalarni o‘rganish va muhokama qilish
- **Kengaytirish (Elaborate):** Olingan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo‘llash, kreativ yechimlar izlash.
- **Baholash (Evaluate):** Kasbiy kompetensiyalarni portfel va refleksiya asosida baholash.

Xorijiy tajriba tahlili. AQShda Bybee (1997) tomonidan ishlab chiqilgan 5E modeli hozirda pedagogik ta'lim dasturlarida keng qo‘llanilmoqda [2]. Finlandiyada tarbiyachi tayyorlash dasturlari o‘yinga asoslangan o‘rganish (play-based learning) tamoyillariga qurilgan bo‘lib, 5E modelining "Explore" bosqichi bilan uyg‘unlashadi [3]. Janubiy Koreyada esa STEAM yo‘nalishida tarbiyachilarni tayyorlashda 5E modelining barcha bosqichlari majmuiy qo‘llaniladi. Mazkur tajribalar O‘zbekiston uchun ham qimmatli dars bo‘lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 5E modeli asosida tashkil etilgan tarbiyachi tayyorlash jarayoni an'anaviy usulga nisbatan kasbiy kompetensiya rivojlanishini 35-40 foizga oshiradi. Guliston davlat pedagogika institutida o‘tkazilgan tajriba-sinov mashg‘ulotlarida ham shu tendentsiya kuzatildi: 5E modeli asosida o‘qitilgan talabalar kuzatuv, refleksiya va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini tezroq egallashdi.

5E modeli asosida xorijiy tajribalarni O‘zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirilgan holda joriy etish tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishning samarali yo‘li hisoblanadi. Buning uchun quyidagilar tavsiya etiladi: birinchidan, oliy ta'lim dasturlariga 5E modeli tamoyillarini qo‘shish; ikkinchidan, Finlandiya va Janubiy Koreya bilan akademik hamkorlikni kengaytirish; uchinchidan, ustoz-shogird tizimini 5E bosqichlari bilan birlashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-dekabrdagi PQ-456-son

qarori "2030-yilgacha maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida".

2. Bybee, R.W. et al. (1997). The BSCS 5E instructional model: Origins and effectiveness. Colorado Springs, CO: BSCS.

3. Hujala, E. (2019). Contextualism in early childhood education. Journal of Early Childhood Education Research, 8(1), 1-18.

4. Kim, H. & Park, J. (2021). Applying the 5E model in early childhood teacher preparation programs in South Korea. Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 49(3), 312-327.

5. Nazarova M.I. (2023). Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Darslik. – Toshkent: O‘qituvchi, 023. – 280 b.